

Bolesna rzeczywistość międzywojennej Polski w wierszu Władysława Broniewskiego *Ulica Miła*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Broniewski, *Ulica Miła*, [w:] tegoż, *Wiersze i poematy*, Łódź 1981, s. 170–172.
- Źródło: Tadeusz Bujnicki, *Słowo wstępne*, [w:] Władysław Broniewski, *Wiersze i poematy*, Łódź 1981, s. 12–13.
- Źródło: Kazimierz Wierzyński, *Aleje Ujazdowskie*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. Krzysztof Dybciak, Wrocław 1991, s. 22.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*, Kraków 2013, s. 179–186.
- Źródło: Leszek Pułka, *Hołota, masa, tłum*, Wrocław 1996.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*, Kraków 2013.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni*, Wrocław 1987.
- Źródło: Hannah Arendt, *O rewolucji*, Warszawa 2003.
- Źródło: Hannah Arendt, *O rewolucji*, Warszawa 2003, s. 70.
- Źródło: Mieczysław Orłowicz, *Krótki ilustrowany przewodnik po Warszawie*, Warszawa 1922. Cytat za: Jacek Leociak, *Biografie ulic. O żydowskich ulicach Warszawy: od narodzin po Zagładę*, Warszawa 2017, s. 487.

Bolesna rzeczywistość międzywojennej Polski w wierszu Władysława Broniewskiego *Ulica Miła*

Ulica Nalewki od strony placu Muranowskiego, okolice ulicy Miłej
Źródło: domena publiczna.

Wizytówką dwudziestolecia międzywojennego w Polsce stały się kawiarnie literackie, różnorodne, bogate życie artystyczne i towarzyskie, rozwój sztuki i literatury. Tymczasem życie zwykłych mieszkańców było niezwykle trudne. Bieda, głód, choroby, brak pracy czy bezdomność dotykały setek tysięcy ludzi, również w Warszawie. Na ponury obraz Polski tego okresu składają się także konsekwencje kryzysu politycznego i ekonomicznego oraz antysemickie nastroje, rosnące w siłę w latach trzydziestych. Mniejszość żydowska w owym czasie stanowiła 8,5 proc. wszystkich obywateli Polski, a w samej stolicy – ponad 30 proc. mieszkańców, co czyniło Warszawę drugim po Nowym Jorku skupiskiem Żydów. Ulice Muranowa: Pawia, Gęsia, Twarda, Świętojerska i Franciszkańska, Miła, Nalewki i plac Muranowski, były niemal w całości zamieszkane przez ludność żydowską.

Ta właśnie Polska, wstydliwie schowana, wykluczana i napiętnowana, wyzierająca zza pięknych, gładkich kadrów lat dwudziestych i trzydziestych, znalazła swoje miejsce w wierszu *Ulica Miła* Władysława Broniewskiego.

Twoje cele

- Zinterpretujesz wiersz Władysława Broniewskiego *Ulica Miła* w kontekście innych tekstów literackich.
- Rozpoznaś w wierszu środki wyrazu artystycznego oraz określisz ich funkcje.

- Scharakteryzujesz problemy społeczne dwudziestolecia międzywojennego, które ukazał w swoim utworze Broniewski.

Ulica (nie)Miła

Warszawa, ulica Miła 38. W tym domu mieściła się garbarnia Ginsberga i Nowińskiego

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Nie wiadomo, dlaczego ul. Miła otrzymała akurat taką nazwę, choć od początku cieszyła się złą sławą. Przedwojenny warszawski popularyzator turystyki, Mieczysław Orłowicz, tak pisał w *Krótkim ilustrowanym przewodniku po Warszawie* z 1922 r.:

((Mieczysław Orłowicz

Krótki ilustrowany przewodnik po Warszawie

Nazwy ulic w Warszawie nie grzeszą w ogóle sensem, ale nigdzie nie są one tak humorystyczne jak w dzielnicy żydowskiej. Jedne noszą nazwę od zwierząt, najmniej do uczczenia ich w ten sposób nadające się, jak Gęsia, Kacza, Pawia, Smocza, inne od zalet charakteru sugerowanych mieszkańcom tej dzielnicy, jak Pokorna, Spokojna, Dzielna, Dzika, Miła (ta właśnie jest obrzydliwym zaułkiem), inne wreszcie, jak na ironię od klasztorów katolickich, jak Karmelicka i Nowo-Karmelicka, Franciszkańska, Bonifraterska i Świętojerska.

Źródło: Mieczysław Orłowicz, *Krótki ilustrowany przewodnik po Warszawie*, Warszawa 1922. Cytat za: Jacek Leociak, *Biografie ulic. O żydowskich ulicach Warszawy: od narodzin po Zagładę*, Warszawa 2017, s. 487.

Kuźnia Berka Bergmana w Warszawie przy ulicy Miłej – akcja ratunkowa po wybuchu butli z gazem
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Faktem jest, że ulica Miła była w okresie międzywojennym jedną z najbardziej zaniedbanych i niebezpiecznych ulic Warszawy. Zamieszkiwała ją żydowska biedota, zajmująca się drobnym handlem, i rzemieślnicy: krawcy, piekarze, szewcy, fryzjerzy, ale znaczna część mieszkańców była bezrobotna. Na złą sławę Miłej „pracowali” krążący tu złodzieje, ulica stała się siedliskiem paserów, alfonsów i nożowników.

Taką Miłą wielokrotnie przechadzał się Władysław Broniewski, a na początku lat trzydziestych napisał o niej wiersz. Utwór znalazł się w tomie *Krzyk ostateczny*, który opublikowano w 1938 r.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1dMyLnlp>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie dźwiękowe Władysław Broniewski Ulica Miła.

Władysław Broniewski

Ulica Miła

Ulica Miła wcale nie jest miła.

Ulicą Miłą nie chodź, moja miła.

Domy, domy, domy surowe,
trzypiętrowe, czteropiętrowe,
idą, suną, ciągną się prosto,
napęczniałe bólem i troską.

W każdym domu cuchnie podwórko,
w każdym domu jazgot i turkot,
błoto, wilgoć, zaduch, gruzlica.
Miła ulica.
Miła ulica.

Na ulicy Miłej jest zakład pogrzebowy,
obok jatka i sklepik z balonem wody sodowej,
naprzeciwko – klinika lalek, naprawa parasoli...
Perspektywa rzeźnickim nożem przecina oczy. To boli.
Jezdnią, po kocich łbach, trąbiąc pędzi pogotowie,
to pod trzynastym powiesił się fryzjer, który miał źle w głowie:
czytał powieści detektywne, chciał zostać aktorem,
wiecznie coś deklamował albo śpiewał piskliwym tenorem.

Moja miła, ty nie wiesz, jak źle
ulicą Miłą błąkać się we mgle,
niosąc bezdomne marzenie i nie napisany wiersz.
No, powiedz, miła czy wiesz?

To nie była dusza fryzjera, to był anioł prawdziwy,
jak z trampoliny wzbił się z ulicznej perspektywy,
leciał na białych skrzydłach i ponad każde podwórko
rzucał bawiącym się dzieciom jedno białutkie piórko,
dzieci piórka anielskie rączkami chwytaly, chwytaly,
a wtedy z ciemnego nieba spadł śnieg anielsko biały.
Ludzie, ludzie, ludzie wieczorni gorliwie dreptali piechotą,
anioł zniknął, dzieci posmutniały, zostało błoto.

W nocy nad ulicą Miłą – gwiazdzista ospa.
W nocy na ulicy Miłej – rozpacz.
Wiele troski zobaczysz, miła, przechodząc miastem,
ale najwięcej na ulicy Miłej pod numerem trzynastym.

W suterenie pogrzeb.
Niedobrze.

Na parterze płacze wdowa po fryzjerze.

Na pierwszym piętrze – plajta, komornik. A na drugim
służąca otruła się łągiem.

Na trzecim piętrze rewizja – mundurowi, tajniacy.

Na czwartym czytają „Kurier Warszawski” – „poszukiwanie pracy”.

Na poddaszu dziewczyna dziecko dwudniowe zabiła.

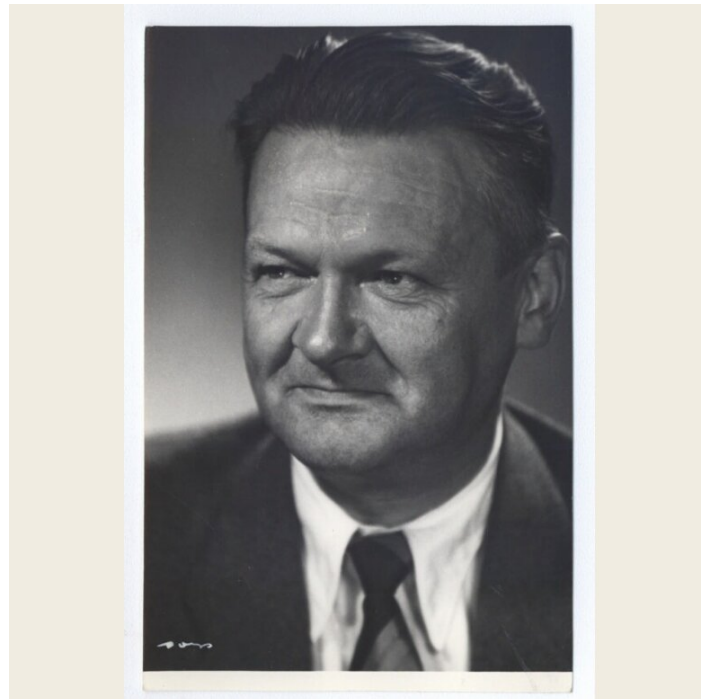
Miła ulica.

Ulica Miła.

Na ulicy Miłej ani jedno drzewko nie rośnie,
na ulicy Miłej – w maju! – ludzie nie wiedzą o wiośnie,
ale cały rok hula perspektywa łysych gazowych latarni,
łbem waląc w mur cmentarny.

Moja miła, ja tą ulicą nie chodzę,
choćby mi było po drodze.
Nawet kiedy do ciebie się śpieszę,
nie idę ulicą Miłą,
bo kto wie, czy się tam nie powieszę.

Źródło: Władysław Broniewski, *Ulica Miła*, [w:] tegoż, *Wiersze i poematy*, Łódź 1981, s. 170–172.

Portret Władysława Broniewskiego

Źródło: Benedykt Jerzy Dorys, Biblioteka Narodowa, dostępny w internecie: polona.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Wiersz oddaje klimat niepokoju, przygnębienia czy wręcz rozpacz, który ujawnił się w twórczości Broniewskiego w latach trzydziestych. Fakt ten można wiązać z osobistą sytuacją poety (został uwięziony w 1931 r. po tym, gdy opublikował w „Miesięczniku Literackim” protest przeciwko torturowaniu więźniów politycznych) oraz z sytuacją polityczną i społeczną w kraju, narastającymi bolesnymi skutkami kryzysu ekonomicznego, nasilającym się antysemityzmem, wreszcie z falą faszyzmu w Europie.

((Tadeusz Bujnicki

Słowo wstępne

Wizje zniszczenia i zagłady, wyraz przeświadczenia, iż przybliża się nieuchronnie czas wojennego konfliktu, posiada własną poetykę; twórcy sięgają po symboliczne odwołania, po styl apokaliptyczny i proroczy sposób formowania poetyckiej wypowiedzi.

Źródło: Tadeusz Bujnicki, *Słowo wstępne*, [w:] Władysław Broniewski, *Wiersze i poematy*, Łódź 1981, s. 12–13.

Ulica Miła wpisuje się w nurt „ciemnej liryki depresji¹⁷”. Dramatyczna wymowa wiersza uwydatniona jest poprzez pełną napięcia grę słów, na której opiera się jego cała konstrukcja. Takie zestawienie podobnie lub tak samo brzmiących słów nazywa się [paronomazją](#).

Ulicę Miłą można nazwać reportażem poetyckim. Podmiot liryczny wiersza jest baczny obserwator ludzi i wydarzeń rozgrywających się na tytułowej ulicy. Zdaje z nich relację jak naoczny świadek, ujawniając przy tym, inaczej niż w reportażu, swój stosunek do opisywanych zjawisk.

Słownik

faszyzm

(wł. *fascismo*) – ideologia skrajnie nacjonalistyczna i rasistowska; też: totalitarna forma rządów oparta na tej ideologii

katastrofizm

(łac. *catastrophā* – punkt zwrotny) – przekonanie o nadchodzącym i nieuniknionym zniszczeniu świata lub jego aktualnego stanu; w literaturze postawa ta była szczególnie widoczna w okresie modernizmu, dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej

paronomazja

(gr. *paronomasía* – nieco zmieniona nazwa) – zestawienie wyrazów podobnie brzmiących, lecz o innym znaczeniu, podkreślające ich podobieństwo lub obcość; paronomazja bywa wykorzystywana do wydobywania głębokich zależności pomiędzy różnymi zjawiskami, pojęciami

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie audiobooka opisz klimat warszawskiego Muranowa. Podaj przyczyny trudnej sytuacji polskiego społeczeństwa w dwudziestolecie międzywojennym.

Polecenie 2

Stefan Żeromski i Władysław Broniewski w różny sposób budują obraz ulicy Miłej. Wskaż różne środki, którymi posługują się obaj twórcy. Czym ulica Miła opisana w *Przedwiośniu* różni się od ukazanej w wierszu *Ulica Miła*? Zanotuj odpowiedź w kilku zdaniach.

Uwaga redakcyjna: fragment tekstu audiobooka od słów „Ten Buławnik był progenitury szynkarskiej...” do słów „...wchodziło się do pokoju Buławnika” jest cytatem z *Przedwiośnia* Stefana Żeromskiego.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pquv8hWTu>

Jacek Leociak

Biografie ulic. O żydowskich ulicach Warszawy od narodzin aż po Zagładę **[fragmenty]**

Ulica Miła miała przed wojną zdecydowanie złą sławę. Taki jej obraz odcisnął się w literaturze międzywojennej. Przywołajmy dwa przykłady, dwa polskie spojrzenia na Miłą. Jedno – Stefana Żeromskiego, drugie – Władysława Broniewskiego. Żeromski w *Przedwiośniu* (...) wpisuje Miłą i jej okolice w wymiar fantazmatyczny. Broniewski w znanym wierszu *Ulica Miła* (...) utrzymuje poetycki obraz w ryzach realizmu i nadaje mu wymiar społeczny i ton oskarżycielski. Kontrast między ponurością czy wręcz

obrzydliwością ulicy, która przyprawia o mdłości i zarazem przeraża, stanie się podłożem gier słownych, które ująć można jako przykłady figury retorycznej zwanej paronomazją. Tym terminem w klasycznej retoryce nazywa się zestawienie podobnie brzmiących słów, uwydatniających ich znaczeniową bliskość, obcość lub przeciwieństwo. Podczas gdy retoryka opisów Żeromskiego przywołuje raczej antytetyczne zestawienia, w których nazwa ulicy jaskrawo kontrastuje z jej wyglądem, to Broniewski sięga wyraźnie po paronomazję, opierając na tej figurze retorycznej konstrukcyjną zasadę całego wiersza.

Po powrocie z Nawłoci do Warszawy Cezary Baryka mieszka właśnie na Miłej, u swojego kolegi uniwersyteckiego Buławnika. Ten Buławnik był progenitury szynkarskiej czy małomiasteczkowopaskarskiej, wskutek czego zawsze „śmierdział pieniędzmi”. Mieszkał zaś w dzielnicy oddalonej, już zgoła żydowskiej, przy ulicy Miłej, w domu ponurym, obdartym z tynku, o schodach tak brudnych, ścianach wejścia zakopconych czadem lamp gazowych tak dalece, że zaiste trzeba było anielskiej dobroćliwości serca, ażeby patrzeć na te ściany i schody bez zgrzytania zębami. Pokój był na trzecim piętrze odrapanej rudery. Poprzez mieszkanie starych pań, których było dużo, a jakichś smrodliwych i rozkudłanych, wchodziło się do pokoju Buławnika. Mamy tu do czynienia z opisem, który intensyfikuje swą drastyczność, a zarazem sarkastyczny ton, dzięki zderzeniu nazwy ulicy z jej prawdziwym obliczem. Wywołuje to – by tak się wyrazić – poznawczy zgrzyt. Przymiotnik „miły” tak dalece nie odpowiada rzeczywistości, iż pozostaje nam tylko... zgrzytanie zębami. Żeromski prowadzi swego bohatera przez dzielnicę żydowską. Ta wędrówka jest przeżyciem traumatycznym. Charakterystyczne, że pisarz odnosi się również do nazw ulic, przez które przechodzi Baryka. Dla autora *Przedwiośnia* nazwy te są dowodem na zmianę, jaka dokonała się na tym obszarze Warszawy. Żydzi zasiedlili to miejsce, pierwotnie polskie, „spłynęli w tę dzielnicę” – jak się wyraża Żeromski – i ją zajęli.

(...)

Władysław Broniewski pisze o ulicy Miłej bez obrzydzenia, a zabudowujące ją szczelnie domy nie upodabniają się w jego oczach do zamieszkujących je pejsatych Żydów, lecz są „napęczniałe bólem i troską”. Fantazmatyczny pejzaż z *Przedwiośnia* zmienia się w tym poetyckim reportażu w krajobraz ludzkiej biedy, krzywdy i beznadziei.

Wiersz Broniewskiego jest mocno osadzony w społecznych realiach i w topografii ulicy Miłej. Poeta znał doskonale muranowskie ulice. W tomie *Troska i pieśń* z 1932 roku jest wiersz *Księżyc z ulicy Pawiej* o małym krawcu Izaaku Gutkindzie, w którym dojrzeła świadomość klasowa. Prócz Pawiej pojawiają się tam Nalewki, Gęsia, Dzika, Karmelicka i oczywiście więzienie na Pawiaku, do którego w końcu trafia krawiec rewolucjonista.

(...)

Po dwunastu latach cała ulica Miła stanęła w płomieniach i obróciła się w gruzy.

Źródło: Jacek Leociak, *Biografie ulic. O żydowskich ulicach Warszawy od narodzin aż po Zagładę*, Warszawa 2017, s. 796–809.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz w pary właściwe elementy.

bohaterowie wiersza

mieszkańcy ulicy

adresat wiersza

rozpaczliwa codzienność mieszkańców
ulicy

sytuacja liryczna

obserwator, przechodzień

podmiot liryczny

bliska osoba, kobieta

Ćwiczenie 2

Znajdź w wierszu *Ulica Miła* paronomazję i zapisz ją. W jaki sposób Broniewski wykorzystał ten zabieg?

Ćwiczenie 3

Jaką funkcję pełni w wierszu paronomazja? Wybierz odpowiednie dokończenie zdania: Gra słów w wierszu *Ulica Miła*...

- ☐ jest efektem dysonansu poznawczego poety.
- ☐ pełni funkcję estetyczną.
- ☐ uwydatnia dramatyzm opisywanej rzeczywistości, która kontrastuje z nazwą ulicy.
- ☐ jest zabiegiem stylistycznym pozbawionym znaczenia.

Ćwiczenie 4

Mieszkańcy ulicy Miłej to ludzie biedni, chorzy, pogrążeni w beznadziei, zmuszeni do dramatycznych czynów spowodowanych nędzą. Ale nagle pojawia się pośród nich anioł. Określ, jaką rolę odgrywa ta postać.

Ćwiczenie 5

Opisz atmosferę ulicy Miłej. Jak można ją określić? Wybierz z wiersza trzy cytaty na potwierdzenie swojej tezy i zapisz ich interpretację.

cytaty:

interpretacja:

Ćwiczenie 6

Podane niżej cytaty wstaw w odpowiednie miejsca tabeli. Określ funkcję środków wyrazu artystycznego, które zastosowano w tych fragmentach.

	personifikacja	enumeracja (wyliczenie)	metafora
cytat			
funkcja w tekście			

sugerowanie, że domy, podobnie jak ich mieszkańcy, czują

„błoto, wilgoć, zaduch, gruźlica”

„Perspektywa rzeźnickim nożem przecina oczy.”

wpływanie na emocje odbiorcy, wywoływanie strachu, a nawet uczucia bólu

budowanie atmosfery beznadziei

„Domy, domy, domy surowe,
(...)
napęgnięte bólem i troską.”

Tekst do ćwiczenia nr 7

((Kazimierz Wierzyński

Aleje Ujazdowskie

Aleje Ujazdowskie, niedzielne południe,
Koniec września – już wiecie? – tak, jak wtedy bywa:
Bez troski i niebiesko, tak ciepło i cudnie,
Że dusza się zanosi od słońca szczęśliwa.

Mieszam się w gwarnym tłumie, i chodzę, i brodzę,
Uśmiechnę się do siebie, przez zęby zagwiżdżę,
Za spojrzzeniami dziewcząt oczyma zawodzę,
Bezczelnie w twarz zaglądam i śmiesznie się mizdrzę.

Znajomym się uprzejmie kłaniam aż do ziemi,
I ognia z wdziękiem proszę u złych lowelasów,
Dzieciom trącam obręcze i kłócę się z nimi
I nie drażni mnie nawet grzech krzywych obcasów.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z powyższym fragmentem wiersza Kazimierza Wierzyńskiego z 1919 roku o innej warszawskiej ulicy, Alejach Ujazdowskich. Porównaj go z wierszem Broniewskiego. Zastanów się i zaznacz odpowiedź, dlaczego nastąpiła zmiana w postrzeganiu rzeczywistości.

☐

W latach 30. wzrosło zapotrzebowanie na reporterskie relacje na temat nędzy, wzmógł się tzw. głód rzeczywistości.

☐

Polska gospodarka chyliła się ku upadkowi.

☐

Kontrasty społeczne, nierówności, bieda i wykluczenie pozostały do wybuchu II wojny światowej nierozwiązanymi problemami, co potęgowało rozczarowanie rzeczywistością.

☐

W odpowiedzi na przewrót majowy nastąpił zwrot ku socjalizmowi.

☐

Narastająca siła faszyzmu i nastroje antysemickie w Polsce wyzwoliły w poetach katastroficzne przeczucia.

Hannah Arendt w studium *O rewolucji* proponuje następującą definicję nędzy:

((Hannah Arendt *O rewolucji*

Nędza jest czymś gorszym niż niedostatek. Jest to stan permanentnego braku i dotkliwej biedy, której haniebność polega na dehumanizującej sile. Nędza jest upodleniem, bo poddaje ludzi absolutnemu dyktatowi konieczności.

Źródło: Hannah Arendt, *O rewolucji*, Warszawa 2003, s. 70.

Odpowiedz na pytanie, jak rozumiesz te słowa? Wypisz z wiersza Broniewskiego fragmenty, do których można odnieść powyższą definicję. O jakich problemach społecznych traktuje wiersz?

Praca domowa:

Przeprowadź wywiad z aniołem, gościem na ulicy Miłej. Zapytaj, w jaki sposób mógłby pomóc mieszkańcom.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: język polski

Temat: Bolesna rzeczywistość międzywojennej Polski w wierszu Władysława Broniewskiego *Ulica Miła*.

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje obywatelskie;

- kompetencji w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- interpretuje wiersz Władysława Broniewskiego pt. *Ulica Miła*;
- analizuje funkcje zastosowanych w wierszu środków wyrazu artystycznego;
- rozpoznaje i opisuje problemy społeczne dwudziestolecia międzywojennego;
- rozpoznaje funkcjonalne konteksty tekstów literackich.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda pogładowa;
- rozmowa kierowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem literackim.

Formy zajęć

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/ kartka papieru, pisak/kreda;
- fotografie.

Przebieg zajęć

Faza wprowadzająca

Uwaga: realizacja materiału może zostać zaplanowana na dwie godziny lekcyjne. Nauczyciel może też wybrać niektóre działania.

1. Uczniowie zapoznają się z fragmentem wypowiedzi Mieczysława Orłowicza umieszczonej w *Krótkim ilustrowanym przewodniku po Warszawie* z 1922 roku i podają własne przykłady nazw ulic pozostających w sprzeczności z ich rzeczywistym obrazem. Zastanawiają się, dlaczego tak jest.

2. Chętni uczniowie omawiają dwie wybrane przez siebie fotografie tej samej przestrzeni miasta, na obu ukazane jest ono na zasadzie kontrastu, np.: nędza – poprawa warunków życia, brzydota – piękno, dawne – współczesne.

3. Nauczyciel proponuje wysłuchanie wiersza *Ulica Miła* w wykonaniu Władysława Broniewskiego albo w wersji zespołu Paręśłów. Następnie zadaje pytanie:

- Co w wierszu Władysława Broniewskiego *Ulica Miła* pozwala uzasadnić określenie go „minireportażem” z warszawskiej ulicy początku lat 30.?

Uczniowie dostrzegają realizm tekstu i specyficzny, autorski charakter obserwacji, mocne osadzenie utworu w ówczesnych realiach i topografii miasta.

4. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj” oraz z audiobookiem i zapisują odpowiedzi na pytania:

- Kto mieszkał na warszawskim Muranowie w okresie międzywojennym?
- Jaki był klimat tej dzielnicy?
- Jakie były największe problemy społeczności mieszkającej na Pawiej, Gęsiej, Twardej, Świętojerskiej i Franciszkańskiej, Miłej, Nalewkach?

2. Uczniowie opisują klimat warszawskiego Muranowa. Podają przyczyny trudnej sytuacji społeczeństwa w dwudziestolecie międzywojennym.

3. Uczniowie analizują wiersz Władysława Broniewskiego *Ulica Miła* – wykonują ćw. 2 i 3 z sekcji „Sprawdź się”:

- rozpoznają konstrukcje tekstu i grę słów (*Ulica Miła nie jest miła*);
- określają znaczenie tych zabiegów, ich funkcję w budowaniu wymowy utworu poetyckiego;
- rozpoznają paronomazję i określają jej funkcję.

4. Nauczyciel zadaje pytanie:

- Dlaczego badacze literatury zaliczają wiersz Władysława Broniewskiego *Ulica Miła* do nurtu *ciemnej liryki depresji*?

Uczniowie na podstawie wiersza wyjaśniają swoje rozumienie tego twierdzenia.

5. Nauczyciel dzieli klasę na trzy zespoły. W każdym uczniowie pracują z tekstem poetyckim Władysława Broniewskiego *Ulica Miła*, rozwiązując wskazane przez nauczyciela ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”.

Uczniowie porównują swoje odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie zapoznają się z fragmentem wypowiedzi Hanny Arendt, która w studium *O rewolucji* definiuje nędzę:

Uczniowie na podstawie omawianych tekstów komentują to stwierdzenie, cytują właściwe fragmenty wiersza i prozy.

3. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy i rozdaje kartki z fragmentem tekstu naukowego.

Uczniowie z pierwszej grupy skupiają się na problematyce społecznej opisanej w tekście, w drugiej natomiast na zjawiskach kulturowych. W obu grupach uczniowie analizują też kwestie gospodarcze (ekonomiczne). Po zakończeniu ćwiczenia wymieniają się spostrzeżeniami.

((Leszek Pułka

Hołota, masa, tłum

Powieściowe obrazy dewastacji pejzażu przez przemysł wypełniają wiele stron *Hutnika* Artura Gruszeckiego, *Ziemi obiecanej* Władysława Reymonta czy *Ludzi bezdomnych* Żeromskiego. Przeciwwstawienie przez Stanisława Brzozowskiego „stopnia rozwoju technicznego, ekonomicznego, kulturalnego i politycznego” proletariatu „częstkowości” kultury stanowej było zbyt powierzchowne. Jak można sądzić na podstawie wspomnianych tekstów, walka o naturę nie była kaprysem przyrodników i estetów, lecz wyborem wizji kultury, w której człowiek stanowi jeden z elementów różnorodnego świata, nie zaś żadną ideową „dominantę”. Wojujący marksizm Brzozowskiego (na szczęście chwilowy) oddaje jednak ducha czasu, przywołując opinię o „nadmaturalnej mocy twórczej człowieka”. Przez chwilę autor *Idei* uważał „niesamoistość” bytu człowieka w naturze za niezgodną z jego „prawdziwym stanowiskiem” w świecie. Niestety (dla natury), marksiści sądzili tak aż do końca lat osiemdziesiątych XX wieku, czego doświadczyliśmy na własnej przyrodzie.

Dość łatwo to wytłumaczyć. Dzielnice przyfabryczne budowano pośpiesznie, bez oglądania się na ekosystemy. Po wtóre animatorzy

ruchu robotniczego zbyt często utrzymywali proletariat w przekonaniu, iż aktywność wobec natury, proces jej przetwarzania stanowią źródło bogacenia się jej właścicieli. Sporadycznie spotkamy opinie, że przetwarzanie natury to również jej pielęgnacja. Tylko w zawodach rolniczych obcowanie z naturą poprzez pracę nosiło znamiona twórczości. Można też przypuścić, że idea harmonijnego współbycia z naturą była dla pokolenia Brzozowskich synonimem pasywizmu poznawczego. Tęsknota do przyrody stała się z biegiem lat inspiracją nowych gestów kulturowych, takich jak robotnicze gry i zabawy podczas majówek.

Ludwik Krzywicki pisał o procesie rozpadu poczucia więzi jako o utracie dotychczas używanych znaków kultury. W drapieżnie urbanizowanych miastach szybko zanikły pierwotne związki z rytmem natury. Autentyzmu i oryginalności kultury ludowej „domyślano się” w oddaleniu „ujednostajnionego trybu życia miast”.

Próba budowy mitu osławiającego „zanik dawnej różnorodności” była sakralizacja przestrzeni przedmieścia, przestrzeni robotniczej kontrkultury, obszaru swoistych obrzędów wcielających naturę do kamiennego pejzażu miast. Rozgrywające się tu wydarzenia niezmiernie rzadko spełniają wątki utopijnego myślenia – jeżeli tak, to według sentymentalnych (romansowych) i charakterystycznych wzorów kultury popularnej (i literatury brukowej), którym hołdował proletariat.

Źródło: Leszek Pułka, *Hołota, masa, tłum*, Wrocław 1996.

Praca domowa:

Zadanie domowe z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

1. Nagranie wiersza w wykonaniu poety w Narodowym Archiwum Cyfrowym.
2. Piosenka zespołu Paresłów – *Ulica Miła*, płyta *Broniewski*.
3. Animowany film na podstawie opowiadania Brunona Schulza *Ulica Krokodyli* w reżyserii braci Stephena i Timothy'ego Quaynów.

4. Urszula Glensk, *Historia słabych. Reportaż i życie w dwudziestoleciu* (1918–1939), Kraków 2014.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium

Uczniowie wybrane fragmenty multimedium bazowego mogą mówić własnymi słowami i skonfrontować swoje uwagi z innym tekstem naukowym oraz z wiedzą wyniesioną z lekcji historii.